

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 2 mars 1920 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående lagstiftning till skydd i visst avseende för rättigheter till husbehovsvirke å mark, som äges eller disponeras av annan.

Närvarande: herrar von Sneidern, Alfred Petrén*, Hult, Westman, Boberg, Linder, Sigfrid*, Frändén, Sandegård, Magnusson i Kalmar*, Andersson i Knäppinge, Karlsson i Gasabäck*, Carlsson i Frosterud, Nilsson i Vibberbo*, Johansson i Sollefteå och Johansson i Vittinge.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion nr 24 hava herrar Vennerström, Berglund och Johansson i Sollefteå hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om framläggande för riksdagen av en sådan lagstiftning, varigenom innehavare av rätt till husbehovsvirke å mark, som äges eller disponeras av annan person, kan erhålla tillräckligt skydd mot en sådan avverkning, som inkräktar på denna rätt.

Angående skälen för berörda hemställan får utskottet hänvisa till motionen.

Förevarande fråga har ett flertal gånger, senast åren 1915 och 1917 i anledning av motioner väckta av herr Molin i Dombäcksmark, varit föremål för riksdagens behandling utan att till någon dess åtgärd föranleda. Vid 1915 års riksdag avgav jordbruksutskottet följande yttrande, som sedermera återopades jämväl av samma utskott vid 1917 års riksdag:

»Såsom synes, avser nu föreliggande motion icke blott skydd för avtalad rätt till husbehovsvirke från annans skogsmark. Den har nämligen, i likhet med motionärens framställning vid 1914 års senare riksdag, i så

Jordbruksutskottet vid 1915 års riksdag.

Bihang till riksdagens protokoll 1920. 9 saml. 2 avd. 8. häft. (Nr 13.) 1

måtto en vidsträcktare syftning än tidigare i ämnet väckta motioner, att den dels åsyftar en reglering av båda kontrahenternas rättigheter och skyldigheter, dels ock avser samtliga förekommande rättigheter till husbehovsvirke, vare sig rättigheten är avtalad att tillgodonjutas från annan tillhörig skogsmark eller från egen skog, till vilken avverkningsrätten blivit åt annan upplåten. I främsta rummet synes emellertid motionären hava tagit sikte på önskemålet att verksamt skydda de i vissa delar av landet talrikt förekommande skogsrättigheter, vilka såsom servitut förbundits med innehavet av torp eller avsöndrade lägenheter.

Det lär icke kunna bestridas, att motionärens kritik av ifrågavarande rättigheter till husbehovsvirke i stort sett är befogad. Det är härvidlag främst två synpunkter, som göra sig gällande: omsorgen om en rationell skogsvård samt önskvärdheten av att tillförsäkrad rätt till husbehovsskog upprätthålles på ett för dess syfte fullt betryggande sätt, utan förfång för någondera parten.

De svårigheter, som emellertid vanligen möta mot ett fullt tillgodo-seende av berörda intressen, sammanhänka givetvis innerst med den omständigheten, att ifrågavarande skogsservitut och därmed jämförliga skogs-rättigheter merendels komma att innebära ett mer eller mindre genomfört sambruk av skogen, därvid, förklarligt nog, parternas intressen och strävan-den mindre inrikta sig på att spara den tjänande fastighetens skogsbestånd än att i möjligaste mån för egen del utnyttja detsamma. Härtill kommer, att kontrakt angående upplåtande eller förbehåll av rätt till husbehovs-skog ofta nog sakna föreskrifter rörande gränserna för parts dispositions-rätt till sådan skog. Att under sådana omständigheter skogsrättigheterna mången gång kunna medföra ett betänkligt osäkerhetstillstånd, som ingalunda är till bättnad för en ändamålsenlig, ordnad skogshushållning och som därjämte ofta giver anledning till sådana konflikter mellan parterna, att det särskilt för skogsrättsinnehavaren kan uppstå svårighet att i avsedd omfattning eller eljest på vederbörligt sätt göra sin rätt gällande, är utskottet också villigt att erkänna.

Motionären har, såsom synes, huvudsakligen tänkt sig två utvägar att råda bot på berörda missförhållanden. Han ifrågasätter nämligen å ena sidan *avlösning* av servituts- och övriga rättigheter till skogsfång och deras ersättande med självständiga skogsskiften samt å andra sidan lagbestämmelser, avsedda att under nämnda rättigheters *fortbestånd* kringgärda dem med ett mera effektivt rättsskydd än det som, enligt motionärens förmenande, nu gällande lagstiftning möjliggör.

Vidkommande till en början motionärens sistberörda önskemål om lagstiftningsåtgärder i ändamål att skydda och reglera fortbestående skogsrättigheter, synes det uppenbart, att motionären underskattat betydelsen eller tillämpligheten av de rättsmedel, som dock otvetydigt stå parterna till buds, för den händelse enderas rätt skulle hotas eller kränkas. Bortsett från förefintliga garantier för ifrågavarande rättigheters formella bestånd — varom här icke torde vara fråga — har det sålunda, senast vid nästlidna riksdag av vederbörande utskott, påvisats, hurusom rättsägare ingalunda saknar utväg att med tillhjälp av bestående lag göra sin rätt gällande jämväl på ett materiellt verksamt sätt. I sådant hänseende har det erinrats om möjligheterna å ena sidan att utverka interimistiskt avverkningsförbud samt å andra sidan att utbekomma skadeersättning enligt allmänna skadestandsregler.

Motionären har nu, givetvis utan att därför kunna förebringa några hållbara grunder, rentav sökt förneka tillämpligheten av de sålunda påvisade lagliga medlen att säkerställa ifrågavarande rättighet eller att i skadeståndsväg vinna ersättning för dess mistande. Väl torde man emellertid i likhet med motionären vara berättigad att ifrågasätta, huruvida — såsom förhållandena i flertalet fall faktiskt gestalta sig — berörda rättsmedel lämpa sig att på ett praktiskt verksamt och tillfyllestgörande sätt trygga de rättigheter och intressen, som i motionen avses. I sådant avseende har motionären särskilt gjort gällande, att den klass av mindre jordbrukare och lägenhetsinnehavare, vilka förmånen av husbehovsvirke i regel tillkommer, merendels äro i den svaga ekonomiska ställning, att de rygga tillbaka för att genom eventuellt kostsamma och till utgången tvivelaktiga processer göra gällande det anspråk på avverkningsförbud eller skadestånd, som allt efter omständigheterna skulle erfordras.

Frågan härom sammanhänger emellertid på det närmaste med det förut berörda förhållandet, att *avtalen* om servituts- eller nyttjanderätt till husbehovsskog i regel icke avfattas med nödig fullständighet och tydlighet. Fasthållles denna synpunkt, synes det vara en tämligen opåkallad och i alla händelser en synnerligen vansklig uppgift för lagstiftningen att, såsom motionären ifrågasätter, med *bibehållande* av skogsservituten och därmed likartade bruksrättigheter till skog i deras nuvarande form, söka tillförsäkra rättigheterna i fråga något speciellt för dem avpassat lagstadgat skydd utöver det gällande lag och skadestandsgrunder erbjuda.

Tillräckligt många äro emellertid, såsom ovan framhållits, de olägenheter och missbruk, som under nuvarande förhållanden vidlåda systemet

med ifrågavarande skogsrättigheter och som väl tillsvidare få anses därifrån oskiljaktiga. Så mycket mera beaktande förtjänar därför tanken på den fullständiga omläggning av hela detta system, som innefattas i det förstberörda av motionären antydda uppslaget till frågans lösning. Åtminstone vad servitutsrättigheterna till skogsfång angår, har möjligheten till sådana rättigheters avlösning i utbyte mot från den tjänande fastigheten utbrutna, självständiga skogsskiften länge varit ett uppmärksammat önskemål, vartill även hänsyn tagits vid utarbetandet av det förslag till ny lag om skifte av jord, som framlagts av den s. k. skiftestadgekommittén. Bland annat har nämligen uti 287 § av nämnda lagförslag stadgats medgivande för ägare av fastighet, som besväras av skogsfångs- eller mulbetesservitut, att, jämväl utan sammanhang med laga skifte, genom utbrytning av servitutet få fastigheten därifrån befriad, där sådant befinnes medföra nytta och kunna ske utan någons förfång.

Av motionären har det nu framhållits såsom en väsentlig brist i det framställda lagförslaget och särskilt såsom ett hinder för uppnåendet av motionens huvudsakliga syftemål, att utbrytningsvitsord sålunda ej är avsett att tillerkännas den servitutsberättigade, utan uteslutande förbehållits ägaren av den tjänande fastigheten.

Denna uppfattning synes utskottet icke utan vidare böra underkännas. De motiv för en dylik inskränkning av utbrytningsvitsordet, som av kommittén anförts och som nästlidet år av första kammarens vederbörande tillfälliga utskott åberopades såsom stöd för dess hemställan om avslag å då förevarande motion, synas utskottet visserligen förtjäna avseende såsom belysande för vad som ur skiftessynpunkt kan hava tett sig som utbrytningens primära ändamål. Men näppeligen torde dessa motiv kunna anses fullt avgörande för ett obetingat avvisande av de helt naturliga anspråk på ömsesidighet i fråga om avlösningvitsord, som — efter vad även av nämnda kommitté erkännes — framställts från de servitutsberättigades sida, särskilt från den stora grupp därav, som utgöres av torpare med servitutsrätt å stamhemmanets ägor. Utskottet kan ej finna annat än att fall kunna förekomma, då den servitutsberättigades intresse av att skydda sin husbehovsrätt mot överavverkning eller intrång från skogsägarens sida bör anses likvärdigt med den senares intresse av att freda fastigheten mot missbruk av nämnda rätt. Det kan ifrågasättas, huruvida det icke, även under vissa andra förhållanden, bäst skulle överensstämma med rättvisa och billighet att under betryggande garantier lämna möjlighet öppen för *båda* de intresserade parterna att påkalla utbrytning av mark i vederlag

för rättigheten. Utskottet vill i detta avseende blott erinra om de icke sällsynta fall, då vederbörande virkesberättigad tillförsäkrats en allmän rätt att »efter anvisning» erhålla husbehovsskog och således beträffande platsen för förmånens uttagande och virkets beskaffenhet m. m. är helt underkastad kontrollen av den som äger eller disponerar skogen. Säkertligen skulle nu, därest endast denne erhöile utbrytningsvitsord, i flertalet dylika fall ingen avlösning komma till stånd, enär en sådan här knappast kan förutsättas såsom betingad av den tjänande fastighetens intresse.

Om utskottet sålunda med hänsyn till önskvärdheten icke minst ur skogsvårdssynpunkt att såvitt möjligt avlägsna de intressesatsar, som skapats av flertalet nu gällande, olämpligt avfattade husbehovsavtal — för sin del finner avlösningssrätt med ömsesidigt utbrytningsvitsord erbjuda det verksammaste medlet härför, vill utskottet å andra sidan icke bestrida, att någon begränsning i tillämpligheten av sådant vitsord för den servitutsberättigade parten under vissa omständigheter kan anses önskvärd eller påkallad av avtalets beskaffenhet.

De synpunkter i förevarande avseende, varåt utskottet sålunda velat giva uttryck och som i viss mån sammanfalla med motionärens, torde emellertid äga en så uppenbar betydelse, att Kungl. Maj:t med säkerhet torde kunna förväntas, vid den slutliga prövningen av ifrågavarande lagförslag, ägna desamma all den hänsyn, som dem vederbör.

Det synes antagligt, att genom lagbestämmelser i antydd riktning ifrågavarande skogsservitut och med dem jämställda skogsrättigheter efter hand komma att upphöra och sålunda motionärens önskemål i högst väsentlig mån bliva tillgodosett.

Med återopande av vad sålunda anförts och i förvissning att Kungl. Maj:t före framläggande för riksdagen av det förslag, vartill skiftesstadgekommitténs betänkande kan giva anledning, måtte taga under omsorgsfull omprövning frågan om husbehovsrättigheternas avlösning i hela dess vidd, får utskottet, som sålunda icke ansett något uttalande av riksdagen i detta ämne vara för närvarande påkallat, hemställa, att förevarande motion ej må till någon riksdagens åtgärd föranleda.»

Skiftesstadgekommittén upptog i sitt år 1911 avgivna förslag till lag om skifte av jord under 19 § stadgande därom, att vid laga skifte av fastighet, å vars område ägare av fastighet, som ej inginge i skiftet, vore för all framtid berättigad till skogsfång eller mulbete, skulle sådant servitut utbrytas, där ej laga hinder mötte och sådant kunde ske utan någons

Skiftesstadge-
kommittén.

förfång. Därest fortvaron av sådan rättighet vore begränsad till viss tid eller beroende av visst villkor, finge under enahanda förutsättningar område avsättas, å vilket den berättigade ägde att med fastighetsägarens uteslutande utöva ifrågavarande rättighet. Vad sålunda stadgats skulle i tillämpliga delar gälla om servitut, som besvärade fastighet inom ett skifteslag till förmån för annan fastighet i samma skifteslag. I fråga om utbrytning av servitut, innefattande rätt till skogsfång eller mulbete, utan sammanhang med skifte, upptog förslaget under 287 § det i jordbruksutskottets ovanintagna utlåtande omförmälda stadgande.

*Skifteslag-
stiftnings-
kommis-
sionen.*

Sakkunniga för överarbetande av skiftesstadgekommitténs förslag, den s. k. skifteslagstiftningskommissionen, hava i år 1918 avgivet betänkande i fråga om utbrytning av skogsfångst- och mulbetesservitut i sammanhang med laga skifte föreslagit bestämmelser av enahanda innehåll som skiftesstadgekommitténs förslag. Vad åter angår utbrytning av sådant servitut utan sammanhang med skifte, anför kommissionen, efter att hava redogjort för jordbruksutskottets här ovan intagna utlåtande, följande:

»Förhållandet kan vara att en person väl vill överlåta en mindre del av sin fastighet jämte t. ex. skogsfångsrätt å återstoden men icke ett större område. Gåves nu den servitutsberättigade oinskränkt utbrytningsvitsord, löpte säljaren i det anförda exemplet risken att, kanske omedelbart efter överlåtelsen, mötas av ett utbrytningsyrkande. Detta synes icke billigt och kan hava den verkan, att mången önskvärd överlåtelse, t. ex. för egnehemsbildande, icke kommer till stånd. I fråga om äldre upplåtelser framträder obilligheten i än högre grad. Utbrytningsvitsord synes därför i allmänhet icke böra tillerkännas den härskande fastighetens ägare. Förfar emellertid den tjänande fastighetens ägare så med fastigheten, att den servitutsberättigades rätt äventyras, synes emellertid vitsord till utbrytning böra tillkomma denne. Endast förefintligheten av ett stadgande av sådant innehåll torde innefatta ej så litet skydd för servitutsrättens tillgodonjutande; så länge denna rätt respekteras, löper ju den tjänande fastighetens ägare ej någon risk att utsättas för en av honom ej önskad utbrytning, och respekteras icke rättigheten, föranleder ju den tjänande fastighetens ägare själv utbrytningen.»

Med hänsyn till det sålunda anförda fogade kommissionen till den paragraf i dess förslag, som motsvarade 287 § i skiftesstadgekommitténs förslag, eller 3 § av 23 kapitlet, ett tillägg av innehåll, att utbrytnings-

vitsord tillkomme den härskande fastighetens ägare, där det visades, att servitutet äventyrades.

Jämväl den år 1911 tillsatta skogslagstiftningskommittén, har haft förevarande spörsmål under behandling. I del I av sitt betänkande, given år 1918, erinrar kommittén, hurusom frågan om skyddande av rätt till husbehovsvirke å annans skog icke torde falla inom skogslagstiftningens område, men att däremot frågan om skydd mot obehörigt utövande av rätt till skogsfångst å annans mark fölle inom området för nämnda lagstiftning. Ur sistnämnda synpunkt föreslår kommittén ett tillägg till 5 § i gällande lag om servitut, innefattande bestämmelser om rätt för ägare av den tjänande fastigheten att hos domstol påkalla, att servitutets utövande inskränkes till viss del av fastigheten. I anslutning till nämnda tillägg föreslår kommittén emellertid med hänsyn till den servitutsberättigades intresse ett ytterligare tillägg till nämnda paragraf, innefattande stadgande om rätt för innehavare av skogsfångstservitut, för vars begagnande visst ställe är bestämt, att, då han genom åtgärd av ägaren eller på grund av vägrat tillstånd av myndighet i fall, där sådant enligt lag erfordras, hindras i utövningen av sin rätt, påkalla servitutets förflyttning till annat ställe å fastigheten, där rättigheten kan begagnas, dock att, där fastighetsägaren ej vållat hindret för servitutets begagnande, förflyttning ej må beviljas, i fall särdeles men därigenom skulle tillskyndas honom.

Skogslagstiftningskommittén.

Av ovanstående redogörelse framgår, att riksdagarna åren 1915 och 1917 avslagit yrkanden, som nära överensstämma med det, som i föreliggande motion framställts. Riksdagarnas beslut hava grundats på utlåtanden från jordbruksutskottet, däri hänvisning skett till skiftesstadgekommitténs förslag till ny skifteslag. I detta förslag hava ökade möjligheter beretts till utbrytning av servitut ävensom föreslagits rätt till avskiljande av område, å vilket till skogsfång berättigad skulle äga att med fastighetsägarens utslutande utöva ifrågavarande rättighet. Genom tillämpning av dessa stadganden skulle uppgivna faror för beståndet av rätt till husbehovsvirke i avsevärd utsträckning undanröjas. Men jordbruksutskottet har vid dessa tillfällen mot skiftesstadgekommitténs förslag invänt, att utbrytningsvitsordet var förbehållet den tjänande fastigheten samt uttalat den önskan, att sådant vitsord i viss utsträckning även måtte tillerkännas den härskande fastigheten. I skifteslagstiftningskommissionens sedermera år 1918 avgivna betänkande har även denna riksdagens önskan blivit uppmärk-

Utskottet.

sammad och den härskande fastigheten tillerkänts vitsord i fall, då servitutet äventyrades. Inom justitiedepartementet har år 1919 tillkallats sakkunniga för fortsatt utredning av frågan om ny lagstiftning beträffande de nuvarande ägostycknings- och jordavsöndringsinstituterna, och utskottet har inhämtat, att dessa sakkunniga granska förarbetena till ny skifteslag. Anledning finnes att antaga, att förslag till sådan lag skall kunna av Kungl. Maj:t framläggas för nästa riksdag. Under sådana förhållanden och då utskottet är förvissat, att de av 1915 och 1917 års jordbruksutskott och riksdagar uttalade uppfattningar, som av utskottet delas, även komma att beaktas, såväl vid den snart förestående slutliga prövningen och utarbetningen av förslag till ny skifteslag som vid framläggandet av de lagförslag, vartill skogslagstiftningskommitténs förarbeten kunna giva anledning, får utskottet hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 2 mars 1920.

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL VON SNEIDERN.